

Halina Murawska

"Tożsamość kulturowa ludności Warmii i Mazur" : sprawozdanie z sesji

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 154-156

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Halina Murawska

**„Tożsamość kulturowa ludności Warmii i Mazur”
Sprawozdanie z sesji**

Sesja odbyła się 17 i 18 listopada 1995 r. Zorganizował ją Zakład Badań nad Współczesnością Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego. Merytorycznym referatem, porządkującym znaczenie i zakres pojęcia „tożsamość”, prof. dr hab. Anna Szyfer (UAM Poznań) wyznaczyła we współczesnej antropologii kulturowej obszar poszukiwań empirycznych i metodologicznych. W referacie zatytułowanym „Poziomy tożsamości — implikacje metodologiczne i teoretyczne” autorka skupiła się na przeglądzie badań etnik we współczesnej nauce. Na wstępie stwierdziła, iż kategoria tożsamości dotyczy zawsze określonych grup społecznych, grupy społeczne zaś wiążemy z takimi pojęciami, jak grupa etnograficzna, grupa etniczna, grupa autochtoniczna czy grupa pogranicza. Autorka stwierdziła, iż tożsamość kulturową można traktować jako kategorię badawczą, biorąc w problematyce odrębności różnego typu grup, pod uwagę ich cechy dystynktywne, powiązanie grupy z określonym terytorium, stopień zorganizowania grupy, relacje swój—obcy oraz typy więzi łączące członków grupy. Istotne jest też indywidualne odczuwanie, każda jednostka ma wszak inne doświadczenia historyczne, a indywidualny przypadek może być też zaczynem do zachowań zbiorowych. Podsumowując, autorka stwierdziła, iż problematyka odrębności i tożsamości etnicznej wymaga precyzyjnej aparatury badawczej, konieczne wydaje się prowadzenie badań na płaszczyźnie subiektywnej i obiektywnej, uwzględniając odniesienia natalne i stratyfikację społeczną grupy.

Kolejna referentka, dr Bożena Beba, przedstawiła „Kierunek przemian tożsamości kulturowej Ukraińców na Warmii i Mazurach”. Warunki, w jakich znalazła się ludność ukraińska po przesiedleniu, sprzyjały zachowaniu kultury ludowej, która z czasem ewoluowała od kultury niejako danej, w kierunku kultury mieszczącej w sobie wątki kultury ludowej, elitarnej i narodowej, wobec których występują postawy dystansu i refleksji. Z tej kultury dokonuje się teraz wyboru wartości przez siebie cenionych, jest to więc tożsamość kulturowa z wyboru, świadoma i bardziej zindywidualizowana poprzez pochodzenie społeczne, wykształcenie i środowisko zamieszkania.

Mgr Tomasz Marciniak (Instytut Etnologii w Toruniu) w referacie „Ukraińcy na Warmii i Mazurach — istnienie realne, obecność symboliczna” zaprezentował wyniki badań prowadzonych w 1993 r. na tzw. Mazurach Suwalskich. Autor zanalizował przejawy symbolicznej obecności Ukraińców na tym terenie ilustrując ją na przykładach istnienia symboli etnicznych: inskrypcje na cmen-

tarzach, wystrój cerkwi, zachowania w czasie świąt religijnych posługiwanie się językiem ukraińskim, korzystanie z etnicznej kultury masowej. Referent stwierdził, iż coraz bardziej widoczne jest (zarówno u Polaków jak i Ukraińców) istnienie tej kultury realne, oficjalne, pojmowane jako naturalne, bez angażowania się emocjonalnego.

„Życie społeczno-kulturalne Ukraińców na Warmii i Mazurach” omówił mgr Igor Hrywna. Po przesiedleniu w Olsztyńskie ludność ukraińska liczyła tu około 56—58 tys. osób i w 99,5% osiedlono ją na wsi, a największe skupiska tej ludności to nadgraniczne powiaty ówczesnego woj. olsztyńskiego (1947 r.). Po 1956 r. powstało Ukraińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, rozwijał się dynamicznie amatorski ruch artystyczny, ten pozytywny dla mniejszości ukraińskiej trend trwał do połowy lat sześćdziesiątych, potem wzmożła się migracja młodzieży ukraińskiej do miast, zmniejszyła się liczba dzieci w małych szkołach wiejskich (szkoły zbiorcze), regres trwał do początku lat osiemdziesiątych. Obecnie nie ma zespołu folklorystycznego złożonego z dorosłych, są to jedynie kapele grające na weselach. Mniejszość ukraińską integrowała też cerkiew lub pojedyncze aktywne osoby.

Referatem zamykającym problematykę mniejszości ukraińskiej było wystąpienie „Stereotyp Polaka i Ukraińca we wzajemnej opinii” zaprezentowane przez mgr Magdalenę Wojciechowską (UAM Poznań). Autorka oparła się na własnych badaniach przeprowadzonych w miejscowości Miastko (woj. koszalińskie). Zamieszkująca w tej miejscowości mniejszość ukraińska i Polacy we wzajemnym postrzeganiu siebie zbudowali niemal modelowy stereotyp Polaka i Ukraińca. Stereotypy te funkcjonują w obiegowej formie nie poparte żadną głębszą refleksją żadnej ze stron. Przez pół wieku wspólnego zamieszkiwania w jednej miejscowości stereotyp ten nie zmienił się, trwa w wypracowanej w pierwszych latach po wojnie formie życia obok siebie Polaków i Ukraińców. Opinie Polaków o „ukraińskich tajemnicach”, ich mściwości, szczelności grupy ukraińskiej — to objawy postrzegania tej grupy w społeczności jako „obcych”. Inny obrządek wyznaniowy Ukraińców ma też znaczenie w postrzeganiu ich inności w środowisku.

Druga część sesji poświęcona była mniejszości niemieckiej na Warmii i Mazurach. W referacie „Z problematyki tożsamości mniejszości niemieckiej na Warmii i Mazurach” dr Bożena Domagała przedstawiła uwarunkowania tożsamości niemieckiej ludności zamieszkującej byłe Prusy Wschodnie. Kolejny referat, dr. Alfreda Czesli (WSP Olsztyn), dotyczył organizacji stowarzyszeń mniejszości niemieckiej. Jest ich już obecnie (razem z powstałymi w 1995 r.) na Warmii i Mazurach 24, jest też 6 stacji socjalnych, które świadczą nie tylko na rzecz Niemców.

Drugi dzień sesji poświęcony był ludności polskiej z północno-wschodnich kresów II Rzeczypospolitej, przesiedlonej po ostatniej wojnie i osiadłej na Warmii i Mazurach. Referat wprowadzający „Udział ludności z kresów północno-wschodnich II Rzeczypospolitej w kulturze Warmii i Mazur” wygłosiła dr Halina Murawska. Autorka we wstępie wyraźnie podkreśliła, iż nie chodzi tu o mniejszość narodową, ale o ludność polską, jej bowiem po

politycznych ustaleniach w Jałcie przypadł tragiczny los przesiedlenia na zachód, na ciepłe jeszcze miejsca po przesiedlonych jeszcze dalej na zachód. Żyjąc w swoich stronach rodzinnych wśród innych nacji, ci przesiedleńcy opierając się na wyniesionych z domów wartościach starali się tak ułożyć życie swoich rodzin, aby bez większych konfliktów współistnieć z nowymi sąsiadami, teraz Warmiakami, Mazurami, Ukraińcami. Poczucie tożsamości tej grupy opiera się głównie na jedności losów osób przesiedlonych (odnosi się to zwłaszcza do pokolenia najstarszego).

Kolejny referat „Kresowiaczy w kształtowaniu środowiska kulturalnego na Warmii i Mazurach” przedstawił dr Jerzy Sikorski. Szeroko omówił wkład tychże kresowiaków w organizację bibliotek, szkół, życia teatralnego, tu na Warmii i Mazurach. Cały rejestr nazwisk, a niekiedy i rodzin nauczycielskich i aktorskich zaangażowanych w tę pracę od podstaw na terenie całego województwa daje wyobrażenie nie tylko o pracowitości, ale i o przygotowaniu osób do wykonywania tych zawodów.

Prof. dr hab. Tadeusz Filipkowski w referacie „Organizacja szkolnictwa na Warmii i Mazurach po 1945 r. przez nauczycieli z Wilna i Wileńszczyzny” podkreślił, iż w tej grupie są nauczyciele zasłużeni dla oświaty nie tylko naszego regionu ale i Polski, a ich biografie powinny doczekać się odrębnego opracowania.

Zasłużeni dla olsztyńskiego środowiska lekarze Mieczysław Pimpicki i Henryk Dawnis omówili rolę środowiska kresowego w organizacji służby zdrowia na Warmii i Mazurach, wspominali o determinacji i poświęceniu lekarzy niosących pomoc ludziom kompletnie wyczerpanym wojną i epidemiami chorób zakaźnych.

Zaproszeni do udziału w sesji dr H. Dawnis, inż. Marta Wilkońska i dr Tadeusz Stefanowski omówili powstanie, działalność i organizację Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej. Towarzystwo to zostało wpisane do rejestru stowarzyszeń 17 listopada 1988 r. Celem Towarzystwa jest utrwalanie i rozwijanie wiedzy o przeszłości i współczesności Wilna i Ziemi Wileńskiej, podtrzymywanie więzi między miłośnikami tych ziem, współpraca z zainteresowanymi osobami i instytucjami. Organizowane są też szkoły letnie dla nauczycieli i młodzieży z Wilna i Ziemi Wileńskiej oraz pomoc materialna dla szkół na Wileńszczyźnie, fundowanie sztandarów szkołom polskim, opieka nad grobami wybitnych wilnian w kraju i za granicą.